

O VZŤAHU POLITIKY A VEDY

MICHAL TOPOLSKÝ

Pokiaľ existujú ľudia, dovtedy sa dejiny prírody a ľudí vzájomne podmieňujú.

K. Marx

Bez historických exkurzií nemožno určiť ani súčasnosť, ani budúcnosť vedy.

B. G. Kuznecov

I

V čase, keď sa celý svet zamýšľa nad 50. výročím existencie ZSSR, keď hľadá korene jeho vzniku a skúma zmysel a význam týchto koreňov, nie je možné nám, československým ľuďom a vedcom, obísť a nevyšmúť si túto udalosť. Avšak kým buržoázny svet a vedci v skúmaní podstaty ZSSR hľadajú možnosti pre vlastnú záchranu a robia pokusy, ako si pritom zachovať triednovykorisovateľský optimizmus, nás pri úvahe o 50. výročí ZSSR musí zaujímať iná okolnosť. Pre nás je hlavná otázka, ktorá sa týka príčin vzniku a úspešnosti existencie ZSSR. Teda nám ide a musí ísť o gnozeologicko-vedecký problém.

Táto otázka nás musí „trápiť“ z viacerých príčin.

Po prvé preto, že bez vzniku a existencie Sovietskeho zväzu ťažko si možno predstaviť existenciu našich súčasných československých národov a národností, či správnejšie povedané — ich štátnych existenčných foriem.

Po druhé, táto otázka je našou najaktuálnejšou otázkou aj preto, lebo správna odpoveď na ňu je súčasne aj odpoveďou, ktorá sa týka našej budúcnosti.

Sovietsky zväz totiž — ako vieme — nevznikol náhodou. Jeho vznik pripravilo niekoľko závažných okolností, medzi ktorými nie na poslednom mieste bola už sama existencia ruského cárizmu. Tento cárizmus totiž tým, že bol kapitalisticky najzaostalejší, bol súčasne najľudskejší. Vykorisťovanie človeka človekom realizoval — ako hovorieval V. I. Lenin — priam v naturálnej podobe. Boj o nadhodnotu mal v ňom preto bezprostredného autora. Nuž a to znamená, že vykorisťovaný a vykrisťovateľ si stáli zoči-voči vo vzájomnom zápasení. Preto ruský proletariát, pochopiac nevyhnutnosť existenčného boja, súčasne si mohol a musel uvedomiť aj to, proti komu má bojovať. Jeho triedna uvedomelosť a zmysel pre potreby proletariátu iných vykorisťovaných národov, ktorým bol ruský cárizmus žalárom, bol preto čímsi bezprostredným a prirodzeným.

Lenže podobne bezprostrednou a prirodzenou tu bola aj iná okolnosť. Ruský proletariát sa totiž stal vnímavým pre marxisticko-leninské učenie aj z objektívnych príčin, lebo ruský cárizmus práve preto, že bol — obrazne povedané — naturálne vykorisťovateľský, musel byť aj argumentačne nesmierne „vynalievavý“. Táto jeho schopnosť sa potom prejavila v rôznych podobách. Nadväzovala predovšetkým na hlboké realisticko-ľudové tradície. Ruský — ako konečne každý — ľud hľadal totiž budúcnosť väčšinou v existenčných

formách minulosti. To je známa myšlienka, ktorej každé náboženstvo dávalo a dáva formu raja a ktorou vplyva priamo na emocionálnu podstatu človeka. ideál obštiny a slavianofílska argumentácia bola preto duši ruského človeka blízka. Je prirodzené, že mu nemohla byť ďaleká ani myšlienka o potrebe ľudovej slobody. Prvý ideál by bez druhého totiž ani nemal zmysel.

II

Ruský proletariát si toto všetko takmer bezprostredne uvedomoval. Lenže práve pre to si súčasne uvedomoval aj to, čo bolo s teóriou — keď bola falošná — v rozpore. To znamená, že si uvedomoval „nemeniteľný“ charakter cárskych existenčných podmienok a metód na ich vytváranie. Povedané priamo s Leninom, ruský človek, učiac sa myslieť buržoázne falošne, naučil sa súčasne mať zmysel pre realitu.

No a to je ďalšia okolnosť, bez pochopenia ktorej nie je možné pochopiť ani vznik, ani úspešný vývin Zväzu sovietskych socialistických republík, a teda ani zmysel vedy a vedeckej politiky, t. j. problém, ktorý nás zaujíma na prvom mieste. Lebo aj keď je vznik ZSSR ďalej determinovaný úspešnou Veľkou októbrovou socialistickou revolúciou, aj keď — empiricky vzaté — významnú úlohu pritom zohralo hrdinstvo ruského proletariátu a proletariátu národností, ktorým bol cárizmus žalárom, predsa len pochopiť vznik Sovietskeho zväzu si vyžaduje ešte viac. Ide tu o pochopenie prameňov hrdinstva bojovníkov Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie. Toto hrdinstvo — ako vôbec nijaké hrdinstvo — nemožno predsa vysvetliť iba z neho samého, t. j. z bezprostredného stavu vecí. Ako sme už uviedli a ako je bežne známe, ľud sa v hľadaní východiska zo zlej situácie od nepamäti orientoval na to, čo tu už bolo a čo sa raz „osvedčilo“, o čom svedčí napríklad aj „sila“ náboženskej argumentácie a zotrvačnosť náboženských spôsobov interpretácie existenčných problémov.

To teda znamená, že ak sa ruský proletár jednako len zorientoval revolučne, príčiny treba vidieť inde. A keď tvrdíme, že „inde“ sa rovná poznaniu marxisticko-leninskej teórie, súčasne chceme povedať, že tu nešlo iba o revolučnú rúladu, ale aj o revolučno-vedeckú teóriu, filozoficko-revolučné myslenie. Čo z toho konkrétne vyplýva, to už dnes nie je, alebo by nemalo byť problémom. O tejto teórii sa totiž všeobecne vie, že je revolučnou nie zo sentimentálnych príčin. Aj keď je pravda, že Marx neraz hovoril o hlbokom pohľade proletára, s akým sa nikdy nemožno stretnúť u vykorisťovateľa, na druhej strane je súčasne pravda aj to, že revolučnosť marxizmu-leninizmu je determinovaná príčinami hlboko ľudského proletárskeho pohľadu. Týmito príčinami — podľa marxizmu-leninizmu — sú dané spoločenské pomery, vykorisťovateľské výrobné vzťahy. Lebo keď Marx s Engelsom a neskôr aj V. I. Lenin prenikli k tejto skutočnosti, prenikli súčasne k čomusi, čo my ešte vždy dosť dobre nepoznáme, nehodnotíme a nedoceňujeme. Ide totiž o objav čohosi, čo sa ukázalo byť podstatou, substanciou všetkého, a čo K. Marx, F. Engels a najmä V. I. Lenin nazvali hmotou, objektívnou realitou. Čo potom tento objav v ľudskom myslení a konaní znamenal a znamená?

Prvý jeho význam je v tom, že vyžadoval urobiť radikálne zmeny či revíziu vo všetkom, čo dovtedy obyčajní ľudia, ale aj exaktní vedci nazývali realitou. Ako je známe, touto realitou zvyčajne bolo to, čo sa dalo empiricky názorne konštatovať a vidieť. Lenže kto kedy videl výrobné vzťahy, o ktorých marxizmus-leninizmus učí, že sú tiež objektívne, t. j. materiálne-reálne?

Preto druhý význam marxisticko-leninského objavu je v novom, teraz už nenázornom, iba pojmovovo vedecky vyjadriteľnom poňatí hmoty ako objektívnej reality. Keď to klasici marxizmu-leninizmu totiž objavili, súčasne objavili aj omnoho viac. Zistili, že každá skutočnosť má nielen bezprostrednú, empiricky danú podobu, ale aj čosi, čo sa za viditeľným skrýva ako jeho pôvod, príčina. A záver z toho bol a je poznatok, že svet je jednotný preto, lebo je materiálny.

Lenže práve preto bol to súčasne aj záver, na vyjadrenie a pochopenie ktorého už nestačí iba jednoduché konštatovanie. Z takéhoto poňatia pojmu hmoty ako objektívnej jednoty sveta vyplývajú aj mnohé iné, objektívne i subjektívne vážne dôsledky. Medzi ne patrí napr. poznatok, že keď teda svet vo svojej materiálnosti tvorí jednotu, potom to jednotlivé, zvláštne či jedinečné, na ktorom sme poňatie skutočnosti okolo nás donedávna budovali a rešpekt čoho tvorí podstatu pozitivistickej a novopositivistickej poznávacej metódy doposiaľ, je iba čímsi zvláštnym, detailným, špecifickým. Chcieť poznať svet môže preto — podľa Marxa — znamenať len to isté, ako interpretovať ho v súvislosti so všetkými inými jednotlivinami a v závislosti od nich.

Čiže svet ako jednota a boj protikladov sa takto stal základnou orientáčnou myšlienkou aj vo vedomí ruských revolucionárov. Lenže stalo sa ňou aj poznanie, že súvislosť medzi danými javmi, spoločenskými pomermi a ľudskou túžbou po lepšom živote netreba hľadať v minulosti, ale v budúcnosti. Minulosť je pritom neodmysliteľná. Je podmienkou, poznaním ktorej treba — ako vravel V. I. Lenin — začínať. Avšak nové možnosti treba hľadať až v realite, ktorá je ako možnosť daná a obsiahnutá v súčasnosti.

III

Tu sa potom začína ozajstná odvaha ruského proletariátu, ako konečne revolučná odvaha každého proletariátu. Súčasne tu treba hľadať aj argumentačnú silu jeho politickej s rany.

Ak sa tu začína a môže začať aj revolučnosť skutočne vedecky orientovanej a orientujúcej sa inteligencie, potom je to prirodzené. Aj ruská revolučná inteligencia napr. už dávno predtým tušila, že hoci ideme teoreticky hlboko, nikdy nemôžeme pri analýze stratiť zo zretela príčinu našich vedeckých problémov. Rešpekt ku príčine ju potom nevyhnutne viedol aj k rešpektu jej diferencovanosti. Na základe toho už A. I. Gercen pochopil, že svet je vnútorne rozporný a že jeho dialektickosť je vlastne „algebrou revolúcie“. Podobná úcta k realite viedla chemika D. I. Mendelejeva k úvahám o vzťahoch medzi chemickými prvkami a k poznatku, že tieto vzťahy možno merať. Jeho objav sústavy prvkov je potom súčasne aj náznakom akejsi ich vnútornej spätosti.

Fyziológovia I. M. Sečenov a I. P. Pavlov z tých istých príčin už koncom 19. a na začiatku 20. stor. prišli na myšlienku, že medzi fyziologickými a psychickými procesmi možno pozorovať vzájomnú súvislosť a podmienenosť. Psychológ V. M. Bechtereov ju dokonca videl v reflexe, spomínaný Sečenov v pocite, Pavlov v signálnych sústavách. Výstižne to vyjadril V. I. Lenin: „V hlavných smeroch pokrokového spoločenského myslenia v Rusku je našťastie solidná materialistická tradícia. Nemusíme pritom ani spomínať G. V. Plechanova, stačí, ak si spomenieme na Černyševského, od ktorého národníci (ľudoví socialisti, eseri a podobne) často ustupovali späť v honbe za módnymi reakčnými filozofickými vedami...“¹ Keď ruský proletariát toto všetko pochopil, keď uvidel jednotu sveta aj v spoločenských procesoch a výrobné vzťahy uznal za ich objektívne materiálny základ, navyše keď riadiac sa týmto poznaním začal na jeho báze organizovať vlastný život, program práce a potom vo Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii aj zvíťazil, problém charakteru podstaty skutočností prestal byť aj pre „kriticky“ mysliacu inteligenciu problémom. Vedecký pracovník ako subjekt poznávania venoval čoraz viac pozornosti objektu ako niečomu nezávislému od vlastnej vôle. Preto sa začal čoraz intenzívnejšie zblížovať s marxisticko-leninským učením. Veď ako je známe a ako z uvedeného vyplýva, podstatou marxistického učenia je práve poznatok, že ak je svet materiálny a v tejto materiálnosti jednotný a vzájomne determinovaný, potom ani v našom vedomí nemôže mať iný charakter. Aj objekt a subjekt musia v ňom tvoriť jednotu. Keďže je to jednota objektívna, objektívno-materiálna, ako učil V. I. Lenin, subjekt v nej môže znamenať už len špecifický, historický, v spoločenských výrobných podmienkach vznikajúci moment. Je zrejmé, že takým musí byť aj všetko, čo tvorí obsah vedomia.

Lenže to potom neznamená nič iné, ako základný marxistický vedecký objav, že každé, a teda aj vedecké poznanie nemôže nebyť podobne dobove determinované. Čo je to iné, ako práve Leninovo tvrdenie, že každá, aj najexaktnejšia vedecká pravda je iba historický proces a výsledok?

Predovšetkým vedecí pracovníci vo všetkých vedných oblastiach si to musia neprestajne uvedomovať. V tejto súvislosti si súčasne nielen uvedomíme význam marxistického poznania, že spoločnosť je objektívne otvorený, večne sa tvoriaci systém, ale ešte jasnejším sa nám stane význam tohto poznatku v oblasti našich vedeckých problémov a výskumov. Ani tu totiž skutočnosť a potom ani pravda o nej nemôže mať iný charakter.

IV

Tu si súčasne musíme uvedomiť aj inú významnú záležitosť. Uznanie historickej pravdy totiž od nepamäti skrývalo aj nebezpečenstvo jej subjektívistickej interpretácie. Už starogrécki sofisti na tomto základe dokazovali, že vlastne človek je mierou vecí. Je mierou aj toho, čo existuje preto, že existuje, aj toho, čo neexistuje preto, že neexistuje, ako učil napr. filozof

¹ LENIN, V. I.: O úkolech filosofie, Praha 1951, s. 6.

Protagoras. Experimentujúci novovek zas veľmi rýchlo upadol do podobnej situácie. Príčina, o ktorej vo vedeckom poznaní hovoríme — učil D. Hume — nevyjadruje nič viac, ako následnosť javov. „Post hoc, ergo propter hoc.“ E. Kant, pôvodne geológ, zas dokazoval, že pre subjektívny charakter každého poznatku je vylúčená akákoľvek možnosť jeho objektivizovateľnosti. Dokazovali to všetci títo a mnohí ich neskorší nasledovníci v období, keď ešte nebol známy mikrosvet. Objav tohto sveta musel potom znamenať priam katastrofálne závery, čo už nemôže nikoho prekvapiť. Taktó je logicky evidentná aj anomália, že sami prírodovedci a fyzici začali dokazovať, že materiálny svet je iba „snop“, suma, štruktúra, systém empiricky subjektívnych pocitov.

Fakt historickosti každej vedeckej pravdy — opakujem — skrýva teda v sebe od nepamäti takéto nebezpečenstvo. Lenže keď máme na zreteli marxisticko-leninské riešenie problému reality, vzniká otázka: je toto nebezpečenstvo reálne a nevyhnutné?

Zdá sa mi, že keď otázku nastolíme jasne, začneme chápať aj podstatu revolučnosti marxistických vedeckých — ontologických, gnozeologických a metodologických — princípov. Lebo marxizmus-leninizmus na uvedenú otázku nielenže odpovedá záporne, ale súčasne upozorňuje na jej nelogickosť. Naopak, marxizmus-leninizmus učí, že vďaka materiálnosti sveta a odrazovému charakteru ľudského vedomia veda nielenže nemôže mať — keď je vedecká — subjektivistický, ale ani absolutistický charakter. Subjektívizmus je v nej nemožný už preto, že subjekt vôbec nemôže existovať bez objektu, objektívnej príčiny, objektívnych podmienok. Preto sa nemôže stať ani podstatou vecí, ich substanciou. Zvelič pravdu, dostaneš nezmysel — hovorieval v tejto súvislosti V. I. Lenin.

Absolutizmus v každom, i vedeckom poznaní je zas nemožný z príčin objektívnej determinovanosti vzniku, existencie i zániku subjektu. V tejto súvislosti absolutizovať môže znamenať iba toľko, ako zveličovať, kúskovať, analyticky rozkladať a atomizovať. Lenže to potom znamená aj postupovať anti-marxisticky, antisocialisticky a antikomunisticky. Znamená to totiž prechádzať v interpretácii objektívnej reality od jej monisticko-materialistického poňatia, od poňatia sveta ako jednoty fundovanej materialisticky, na poňatie pluralistické, atomistické, štrukturalistické. Je zrejmé, že to súčasne znamená aj odklon od každej možnej vedeckosti. V čom je podstata vedeckosti? V tom je možnosť jej existencie a dynamiky? V objavovaní zákonitosti, kauzálnej, vzájomnej podmienenosti javov. V poznaní existencie súvislosti, principiálnej spätosti vecí. Lenže ako teraz objavovať to, čo vlastne nie je? Ako prenikať k jadrú vecí, keď ho nemajú a tvoria systém, štruktúru vonkajších, substancielne od seba navzájom nezávislých skutočností?

Prirodzene, takáto úloha po novopozitivistickej, štrukturalistickej „strate“, materiálnej principiálnosti vecí je nelogická a nereálna. Avšak po víťazstve Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie sa ukazuje, že situácia, za ktorej táto úloha dostáva vlastne nezmyselný charakter, je vymyslená. Veľká októbrová socialistická revolúcia sa nielenže skončila víťazstvom proletariátu, ale aj víťazstvom jeho spoločenského systému. Dôkazom toho je, okrem porážky kontrare-

volúcie a jej spojencov po Velkej októbrovej socialistickej revolúcii, najmä porážka medzinárodného fašizmu vo Velkej vlasteneckej vojne. Ako toto všetko vysvetliť, ak by pre takéto vysvetlenie neboli objektívne podmienky? Velké víťazstvo slobodmilovného sveta r. 1945 predsa taktiež musí mať príčiny! No a keď príčiny nemožno izolovať od súvislostí, vzájomnej spätosti vecí, ako učí marxizmus-leninizmus i história vedy, potom to znamená, že ich nemožno odpútať ani od marxisticko-leninského svetonázoru. Tento názor vznikol a trvá len vďaka tomu, že klasici marxizmu-leninizmu hľadali a našli vedeckú interpretáciu spoločenských a prírodných javov. Nie je to teda názor subjektívnych želaní, ani nemá nič spoločného s náladovými emóciami. Keby išlo len o to, klasici marxizmu-leninizmu mali sto príčin postupovať opačne. Ak sa marxistami-leninovcami predsa len stali, potom to znamená, že na to museli existovať veľmi vážne objektívne príčiny. Bolo to „niečo“, čo sa nijako nedalo negovať. Presnejšie povedané, bola to skutočnosť, ktorá sa dala negovať iba jej prekonaním.

V

Keďže Marx, Engels a Lenin všetko toto pochopili, pochopili aj úlohy človeka. V dôsledku toho sa im nestalo problémom, „ako vziať veci na vedomie“, ako ich konštatovať. Keby bolo skutočným len to, čo je nám bezprostredne dané, hovorieval K. Marx, nepotrebovali by sme vedu. Avšak vďaka tomu, že svet je aj príčinou toho, čo nám nie je dané, naše poznanie musí byť súčasne odhaľovaním tejto príčinnosti. Lenže práve preto musí byť vždy objektívne obsažné. Preto vedecký subjekt sa nikdy nesmie dostať do situácie, v ktorej by stratil uvedenú orientáciu. Práve preto nikdy nesmie zastať na hranici poznávania, o ktorej by si myslel a smel tvrdiť, že sa nedá prekročiť. Takýto názor by bol nielen falošný, ale súčasne antimarxistický, revizionistický, oportunistický. Bol by taký najmä preto, že marxizmus-leninizmus má dnes za sebou víťaznú Velkú októbrovú socialistickú revolúciu, víťaznú Velkú vlasteneckú vojnu a vôbec mnohé významné víťazstvá s medzinárodným dosahom. Tieto víťazstvá a ich trvale vzostupnú tendenciu totiž už nemožno vysvetľovať iba ako hypotézu, ani ich nemožno chápať ako zhuk náhodilostí. „Náhodilosti“ nadobúdali od nepamäti charakter zákonitosti v tom okamihu, keď vyústili do celistvého rezultátu, efektu. Táto celistvosť ich potom nielenže empiricky stmelila, ale súčasne odhalila jednotu ich logiky, zmyslu, zákonitosti a — obrazne povedané — „účelnosti“. Preto sa ukázali byť vždy aj prejavom spoločnej principiálnosti. Preto tu treba hľadať príčinu, prečo dnes už nemôže byť serióznou vedeckou otázkou otázka, ako ďalej, či dialekticko-materialisticky, socialisticky, marxisticko-komunisticky, alebo naopak.

Preto nemôže byť ani otázkou, čo ďalej.

Charakter odpovede na uvedené otázky je po víťaznej Velkej októbrovej socialistickej revolúcii definitívny a nepopierateľný. Dialektický a historický materializmus tu nielen nemožno negovať, ale ani obchádzať. Čo ešte vždy

možno, ako hovoria medzinárodné, ale aj naše domáce udalosti, to je — komolíť ho. V. I. Lenin preto aj vyzýval skutočných vedcov po víťaznej Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii, aby si dávali na toto nebezpečenstvo pozor. Lenin by nebol Leninom, keby nebol prišom aj radil. V článku *O význame bojovného materializmu* r. 1922 napísal: „Treba si uvedomiť, že práve z prudkých premien, ktoré prekonáva moderná prírodoveda, rodia sa všetky reakčné školy a školičky, smery a smeríky. Preto sledovanie otázok, ktoré razí najnovšia revolúcia v odbore prírodovedy... je úloha, bez splnenia ktorej nemôže byť bojovný materializmus v žiadnom prípade ani bojovným, ani materializmom.“² „... bez solídnych filozofických základov nemôže žiadna prírodná veda, nijaký materializmus obstáť v boji proti náporom buržoáznych ideí a proti obnove buržoázneho nazerania na svet. Preto ak má vedec obstáť v tomto boji a dobojovať ho do konca s úplným úspechom, musí byť moderným materialistom, uvedomelým prívržencom takého materializmu, ktorý zasľubuje Marx, t. j. musí byť dialektickým materialistom...“³

Lenže čo to v dôsledku znamená? Prirodzene, predovšetkým to znamená, že problém vedy je otvoreným problémom z objektívnych aj zo subjektívnych príčin. Keď jeho pilierom sú objekt i subjekt, súčasne to znamená, že je touto dvojicou navzájom uzavretým systémom. Môžeme robiť čokoľvek, hranice tejto dvojpólovosti, t. j. objektívnosti i subjektívnosti, nemožno prekročiť. Na základe ich spätosti možno jedine donekonečna prenikať do ich hĺbok. Teda pretože je svet, objekt spôsobom i formou existencie nevyčerpateľný, taký musí byť aj subjekt ako možnosť poznávania a poznania sveta. Preto K. Marx už r. 1845—1846 v *Nemeckej ideológii* napísal: „Pokiaľ existujú ľudia, dovtedy sa dejiny prírody a ľudí budú navzájom podmieňovať.“ Ďalej: „Poznáme len jednu vedu, vedu historickú.“⁴

Keďže Veľká októbrová socialistická revolúcia a ďalšie víťazstvá marxizmu-leninizmu dokázali jeho definitívnu platnosť, má pravdu aj súčasný sovietsky teoretik, prírodovedec a filozof B. G. Kuznecov, keď upozorňuje: „Bez historických exkurzií nemožno určiť ani súčasnosť, ani budúcnosť vedy.“⁵ Netreba osobitne dokazovať, že tým miznú aj všetky hranice medzi vedami bez ohľadu na ich nekonečnú diferencovanosť. Ak sa spoločenské vedy ukázali takými preto, že charakter ich objektu je spoločenský, a prírodné vedy zas prírodnými len vďaka tomu, čo skúmajú, potom zmysel oboch je ten istý: odhaľovať, poznávať, vysvetľovať zákonitosti všetkého, čo sa deje a prečo sa deje. To znamená — aby sme použili obľúbený obrat klasikov marxizmu-leninizmu — *poludšovať*. Je samozrejmé, že sa tým všetky vedy stali celkovým spoločenským či priamo triedne politickým problémom. Túto logiku marxisticko-leninského vedeckého postupu potvrdzuje dnes všetko, čo vidíme vo vedeckej oblasti po Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii. V. I. Lenin, hovoriac o prípade uväznenia chemika

² C. d., s. 13.

³ C. d., s. 13.

⁴ MARX-ENGELS: Spisy III, s. 32, pozn. A.

⁵ KUZNECOV, B. G.: Razum i bytie, Moskva 1972, s. 4.

M. M. Tichvinského, povedal veľmi výstižne: „Tichvinský nie je zavretý náhodou: chémia a kontrarevolúcia sa navzájom nevyučujú.“ Lebo aj keď „... inžinier dospeje k poznaniu komunizmu nie tak, ako k nemu prišiel ilegálny propagandista, literát, ale na základe faktov svojej vedy ... svojím spôsobom príde k uznaniu komunizmu aj agronóm, svojím spôsobom lesník atď.“⁶ Platí to, aj keď je reč o antikomunizme, antimarxizme, antisovietizme a pod. Dôkazom toho je nielen poplach A. Einsteina okolo otázok atómovej bomby, keď sa dozvedel, že fašistické Nemecko je na jej stope,⁷ ale aj zintenzívnenie boja buržoázie proti socializmu, keď sovietsky kozmonaut prvý úspešne obletel našu zemeguľu.

Toto všetko si dobre zapamätajte! Po Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii tvrdenie, že každá veda, pretože je dielom subjektu, je súčasne aj spoločenská aj politická, nie je už iba hypotéza, ale tvrdá pravda. Pochopil to dokonca aj zaťatý prívrženec A. Hitlera, poľný maršál F. Paulus, keď povedal: „Dôstojník si musí uvedomiť, že svojím apolitickým postojom sa stáva vyslovene politickým nástrojom. Možno, že jeho subjektívny úmysel je dobrý, tak ako to bolo s nami pri Volge. Ale slepým plnením rozkazov stali sme sa objektívne spoluvinníkmi zločineckého velenia. Veď Hitler bez škrupúl zneužíval apolitický postoj na škodu nemeckého národa a na hanbu Nemecka.“⁸ Čo platí v tomto prípade, platí vo všetkých iných ľudských prípadoch. Každý z nás je totiž určitou spoločenskou udalosťou, a to nielen tým, ako myslí, koná, ale jednoducho aj tým, že žije, a teda že je vždy tak či onak spoločensky funkčný.

ОБ ОТНОШЕНИИ ПОЛИТИКИ И НАУКИ

Михал Топольски

Человеческое общество и особенно его ученых с незапамятных времен мучал и мучает вопрос об отношении практики и теории, политики и науки, отдельных наук и философии. В кризисные годы 1968—69 данная проблематика стала у нас в СССР особенно актуальной. Это вытекало из того, что в то время как в социалистическом строительстве и мышлении данный вопрос является нелогичным, ибо согласно марксизму-ленинизму нельзя отделить теорию от практики, науку от политики и, следовательно, философию как науку о наиболее общих закономерностях от их специфических случаев, исследуемых отдельными, так называемыми специальными науками, или наоборот, с другой стороны, у нас были и в настоящее время имеются теоретики, которые подвергали и подвергают нападкам именно эту сущность марксистского учения.

Автор статьи поэтому обращает внимание на данную проблематику и анализирует ее в особенности в связи с 50-летием образования и существования СССР. Именно это событие с точки зрения исследуемой проблематики является чрезвычайно важным. Уже

⁶ LENIN, V. I.: Polnoje sobranije, Moskva, zv. 53, s. 169. C. d., zv. 42, s. 346.

⁷ FERMIOVÁ, L.: Atómy v rodine, Bratislava 1971, s. 58.

⁸ ADAM, W.: Bol som Paulusovým pobočníkom, Bratislava 1967, s. 385.

его возникновение учит, что мышление и действие в человеческом стремлении составляют закономерное целое. Осознав же, что это целое — в данном случае СССР — является революционно успешным, тем более важно понять вопрос, где и в чем заключаются корни этого. Исследуя эту проблему, автор устанавливает, что их следует видеть в человеческом научном понимании единства и нераздельности исследуемого целого.

Если же вышеприведенное является истинным, то одновременно должно быть действительным и то, что ученые и политики успешны настолько, насколько они в то же время научно подкованы и активны в общественной жизни. Дело в том, что в обоих случаях они неизбежно поймут беспокоящую их проблематику не только как данность, состояние вещей, но и как сущность, общественный смысл. Тот факт, что вследствие этого они с необходимостью осознают характер и логику собственной определенности, вытекает из того, что лишь «благодаря» этой неспособности людей (ученых и политиков) в прошлом и в настоящее время могли возникать различные общественные, идеологические, научные кризисы и безвыходные ситуации.

TO THE RELATION OF POLITICS AND SCIENCES

Michal Topolský

The human society and especially the scientists have been, since time immemorial, worried about the question of the relation of practice and theory, of politics and science, of particular sciences and philosophy. In the years of crisis, 1968—69, these problems became especially topical here in Czechoslovakia. They were introduced by the fact that while in the building up of socialism and in socialist thinking this question is illogical because, according to marxism — leninism, theory cannot be separated from practice, neither can science from politics and thus nor philosophy as a teaching on the most general regularities from their specific cases that are investigated by the particular, so called special sciences, or on the contrary, on the other hand there were in this country, and still have been theoreticians who attacked and have been attacking just this substance of the marxist teaching.

The author has therefore paid attention to these problems and has analyzed them especially in relation to the 50th anniversary of the origin and existence of the Soviet Union. This event, from the point of view of the given problems, is enormously important. Its very origin teaches us that thinking and doing form a regular whole in human effort. When we realize, then, that it is a whole — in the case of the USSR — a revolutionarily successful one, it is the more important to comprehend the question where its roots have been. The author investigating this problem finds out that they are to be seen in the human scientific understanding of the unity and inseparability of the investigated whole.

Well, and if the above mentioned statement is true, then it must hold good at the same time that the scientist and the politician are the more successful the more scientifically founded and functionally more social they are. That is to say, in both cases they inevitably comprehend the problems that worry them not only as a given fact, a state of things, but also the substance, the social meaning. That in result of it they inevitably realize the character and logic of their own determination follows from the fact that only „thanks to“ this inability of men (scientists and politicians) various social, ideological, special-scientific crises and precarious situations could have arisen.